

УДК 338.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.64-2.16>**I. I. Облес**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри богослов'я та гуманітарних дисциплін
Класичного приватного університету

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З БОГОСЛОВ'Я

У статті розкриваються особливості професійної діяльності фахівця з богослов'я та провідні показники його професійної компетентності, серед яких важливим є рівень соціальної та професійної відповідальності, що активно формується саме під час професійної підготовки. Здійснений аналіз сутності феномену відповідальності в історії богослов'я та освітянському просторі дозволив визначити професійну відповідальність фахівця з богослов'я як системоутворювальну професійну якість, що виявляється в усвідомленні необхідності добросовісного виконання професійних вимог і норм, готовності та здатності передбачати результати своєї діяльності, бути за неї відповідальним перед Богом, зовнішніми (суспільство, релігійна громада, парафіяни) та внутрішніми (відчуття обов'язку, совість) інстанціями.

Виокремленні когнітивна, ціннісно-емоційна та поведінкова змістовні складники професійної відповідальності майбутнього фахівця з богослов'я, за принципом визначення професійної діяльності за типом «людина-людина», показали важливість усвідомлення як промислу Божого, так і власної активності у професії, відповідальності за все, що відбувається перед Богом і людьми. Водночас визначені провідні показники розвитку відповідальності, що переводять її у сферу свідомої саморегуляції: формування альтруїстичної мотивації (моральний обов'язок перед Богом, перед собою та іншими, співчуття, переживання, життєвий орієнтир на Божі заповіді), увага до особистісної рефлексії (самоаналіз, самооцінка, самоосмислення), розуміння норм та правил професійної поведінки в сукупності відповідних компонентів (нормативного, особистісного, професійного самоконтролю), гуманістична спрямованість дій і помислів, безкорисність щодо діяльності зі збереження християнських духовних цінностей, духовно-професійне самовдосконалення.

Оскільки професійна відповідальність є складовою частиною професійної компетентності (компетентності в області богословських знань, морально-етичної та соціальної), високий рівень її сформованості виступає показником як ефективної організації професійної підготовки світською вищою освітою чи релігійними установами з підготовки кадрів, так і показником готовності самого фахівця до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: професійна відповідальність, професійна діяльність, професійна компетентність, професійна поведінка, соціальна відповідальність, фахівець з богослов'я.

Постановка проблеми. Богословська освіта у світських вишах не завжди пов'язана з окремою конфесією, а орієнтована на підготовку фахівців, які зможуть реалізуватися на різних суспільних посадах, виконувати богослужбову, просвітницьку, місіонерську діяльність в релігійних громадах, розв'язувати питання мирного співіснування представників різних релігійних конфесій. Випускники спеціальності 041 – «Богослов'я», крім богослужбової діяльності в ієрархічній структурі релігійних громад, здійснюють державний контроль над ними, реалізують державну політику у сфері регулювання міжконфесійних відносин, тобто, це – максимально відкрита публічна діяльність в ім'я загального блага, в інтересах суспільства, на виконання загальної волі.

Відповідно, професійна підготовка фахівців з богослов'я передбачає сформованість таких загальних компетентностей, як: навички міжособистісної взаємодії, здатність мотивувати людей

рухатися до спільної мети, цінувати й поважати різноманітності та мультикультурності, здатність діяти на основі етичних мотивів соціально відповідально та свідомо. Сформований рівень соціальної відповідальності є обов'язковим показником у визначенні компетентного, кваліфікованого фахівця з богослов'я.

У наукових дослідженнях щодо підвищення ефективності підготовки фахівців у вищій освіті активно обговорюються питання формування соціальної та професійної відповідальності майбутніх юристів, економістів, менеджерів, психологів. Щодо фахівців з богослов'я, вказана проблематика тільки з'являється у публікаціях, оскільки спеціальність достатньо нова для українських світських вишів (введена до розділу «Гуманітарні науки та мистецтво» напряму підготовки 0203 «Гуманітарні науки» тільки у 2011 році). Відтоді підвищення рівня підготовки зазначеної спеціальності відбувається завдяки вирішенню

все нових суперечностей і проблем, серед яких актуальною постає формування соціальної та професійної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність феномену відповідальності займає окреме місце в освітянському просторі. Особистісна відповідальність студентів щодо самонавчання, саморозвитку, самовиховання вивчається в роботах А. Безпрозваної, С. Король, Н. Сментіної, Н. Стадника [10]. З морально-етичної позиції соціальна відповідальність індивіда розглядається С. Анісимовим, Л. Грядуновою, О. Дробницьким, Ж. Піаже, Х. Хекхаузенем, К. Хелкамом, В. Сафіним [9]. Відповідальність як атрибут особистості, що характеризується прагненням і вмінням оцінювати свою поведінку, її користь чи шкоду для суспільства, порівнювати свої вчинки із суспільними нормами, законами аналізують в професійній педагогіці Т. Алексеєнко, Н. Волкова, В. Краковський, І. Мартинюк, М. Савчин, Т. Суценко та інші [3, с. 113]. До розуміння соціальної відповідальності під час аналізу питань православної богословської освіти звертаються митрополит Іларіон (Г. Алфеев), архієпископ Антоній (І. Паканіч), архімандрит Віктор (Бедь), науковці Л. Рощина, А. Кислий, О. Панасенко [7].

Мета статті – розкрити поняття та особливості професійної відповідальності майбутнього фахівця з богослов'я, її змістовні складники, провідні компоненти та показники розвитку, значення щодо становлення професійної компетентності фахівця загалом.

Виклад основного матеріалу. У філософії відповідальність розглядається як «відношення залежності людини від чогось, що сприймається нею як визначальна основа для ухвалення рішень і здійснення дій» [11]. У психології – як «специфічна для зрілої особистості форма саморегуляції та самодетермінації, що виражається в усвідомленні себе як причини здійснюваних вчинків та їх наслідків, в усвідомленні та контролі своєї здатності виступати причиною змін (чи протидії змінам) у навколишньому світі та у власному житті» [8]. В історії богослов'я відповідальність людини за свої дії завжди аналізується в тісному зв'язку зі свободою волі, виконанням обов'язку та прийняттям свого покликання. Волю відносять до прояву вже сформованої особистості, здатної нести відповідальність за свою поведінку. Крім того, відповідальність розглядається в окремих площинах, однією з яких виступає соціальна відповідальність – схильність людини поводитися відповідно до інтересів інших людей і соціального цілого, а не у вузько егоїстичних інтересах, дотримуватися прийнятих норм і виконувати рольові обов'язки.

В нерозривному зв'язку з соціальною відповідальністю постає духовність особистості. Водночас гармонізація та інтеграція внутрішнього світу, яко-

стей людини виявляється в погодженні, рівновазі між духовною спрямованістю особистості, цінностями та соціальною поведінкою. Духовний розвиток життя в соціумі передбачає виконання свого обов'язку перед суспільством, колективом, родиною. Вищими ступенями духовності особистості виступають: просоціальний (гуманістичний) – люди є самоцінними, рівними, їхня діяльність спрямована на користь інших і духовний (есхатологічний) – людина усвідомлює себе та інших як істот особливого роду, що пов'язані між собою, співвіднесені з духовним світом [2]. Саме цих ступенів повинен досягнути фахівець з богослов'я, а починається сходження з професійної підготовки.

Соціальна відповідальність представлена юридичним та громадянським видами, останній проявляється в усвідомленому, добровільному, самостійному збільшенні міри свободи, кола обов'язків, покладених на себе в процесі життєдіяльності. Саме громадянська соціальна відповідальність найбільш притаманна фахівцям з богослов'я, як типу професій «людина-людина», що апріорі покликані спонукати особистість до позитивної, свідомої, корисної поведінки, здійснювати самоконтроль, самодисципліну. Завдання закладів освіти – підвищувати почуття відповідальності за власні вчинки та діяльність, відповідальність за парафіян, за те, що відбувається в їхніх сім'ях, духовних організаціях, громаді загалом.

Соціальна відповідальність – складне родове поняття, до якого включені такі види: політична, правова, економічна, моральна, громадянська, професійна та інші. Діяльність інституту вищої освіти з підготовки фахівців спрямована на формування соціальної відповідальності особистості в усіх її проявах, але, насамперед, в напрямі професійної відповідальності, тобто відповідальності за процес та результат власної діяльності.

Професійна відповідальність – це категорія, що відбиває здатність фахівця виконувати свої професійні обов'язки та водночас розуміти й усвідомлювати вплив і наслідки діяльності на суспільство загалом.

Питання формування відповідальності особистості є одним із важливих у професійній підготовці майбутніх фахівців і досліджувалося багатьма вченими (І. Бех, М. Васильєва, Т. Веретено, М. Левківський, М. Сметанський, О. Сухомлинська, В. Савченко, В. Оржеховська). Так І. Бех визначає, що з допомогою відповідальності формується і через неї виявляється зв'язок людини з навколишньою дійсністю, виникає їх цілісність [1, с. 126]. Тобто саме професійна відповідальність дозволяє гармонізувати розвиток якостей майбутніх фахівців у системну цілісність, що, зі свого боку, стверджує їхню здатність до прогнозування наслідків власної діяльності та є основоположним для працівників типу «людина-людина».

Професійна відповідальність відбиває особливості поведінки людини в трудовому процесі, ставлення особистості до своїх професійних обов'язків, ступінь дотримання норм, прийнятих в організації. Відповідальність лежить в основі соціальної активності, в тому числі, в основі професійної активності, забезпечує постановку цілей, реалізацію життєвої програми особистості. Відповідно, визначається як інтегральна якість, що включає усвідомлення соціальної значущості своєї діяльності, чітке знання своїх професійних функцій, володіння вміннями та навичками роботи, ініціативу, самостійність і творче ставлення до справи, відповідальність [5].

Аналіз сутності феномену дозволяє сформулювати поняття «професійна відповідальність майбутнього фахівця з богослов'я» як системоутворювальну професійну якість, що виявляється в усвідомленні необхідності добросовісного виконання професійних вимог і норм, готовності та здатності особистості передбачати результати своєї діяльності, бути за неї відповідальним перед Богом, зовнішніми (суспільство, релігійна громада, парафіяни) та внутрішніми (відчуття обов'язку, совість) інстанціями.

Характеристика професійної відповідальності майбутнього фахівця з богослов'я неможлива без врахування особливостей його професійної діяльності за типом «людина-людина», вимоги до якої саме визначають цей складний феномен в комплексі. Сьогодні ці функції досить широкі, оскільки фахівець з богослов'я одночасно виконує ролі духовного лідера, наставника, викладача, організатора діяльності студентів вишу, дітей недільних шкіл, парафіян у релігійних громадах, є науковим дослідником, консультантом, просвітником, суспільним діячем тощо. Це спеціаліст, який: усвідомлює сутність і мету духовної, просвітницької, педагогічної, науково-дослідної роботи в сучасних закладах освіти; має власну духовну та науково-освітню позицію; толерантно сприймає релігійні, соціальні, етнічні, конфесійні та культурні відмінності, будує діалог з їхніми представниками; здатний діяти на основі етичних міркувань соціально відповідально та свідомо, мотивувати людей до спільної мети; будувати ефективну взаємодію на рівні ділових, масових, публічних, організаційних комунікацій; готовий до викладацької діяльності з дисциплін богословського спрямування, роботи з дітьми та молоддю недільних шкіл; консультаційної роботи з батьками та вчителями недільних шкіл; володіє формами, методами супроводжувального навчання та виховання; вміє самостійно проектувати системи навчання, з огляду на вікові особливості учнів та студентів; здатний на власному прикладі духовно-моральних норм популяризувати їх серед оточення; брати власну відповідальність за свої вчинки, дотримуватися

стандартів професійної етики, адаптувати свою поведінку до прийнятих системних цінностей; готовий до міжособистісної та емпатійної взаємодії, особистісного творчого зростання.

Підготовка саме такого фахівця з богослов'я в нашій країні є завданням як духовних, так і світських вишів.

Специфіка діяльності показує, що перше місце серед якостей фахівця з богослов'я належить любові (до Бога, до людини, до всього живого), друге – відповідальності (за все, що любиш). До цієї професії потрапляють люди, у яких любов і віра у Бога вже сформована, котрі відчувають покликання служити Церкві, тобто попередня апробація себе в діяльності, в більшій чи меншій мірі, відбулася. Як приклад, молоді люди без фахової освіти пробують себе у майбутній професії, отримавши благословення у читці, співці, носії стихаря чи підрясника, дзвонарі, помічники у побутових церковних справах.

Водночас поняття «відповідальності» сприймається як споріднене з поняттям «обов'язок». Відповідно, розуміння «професійної відповідальності» буде близьким за змістом до поняття «професійний обов'язок», який визначається як потреба, глибока переконаність у необхідності дотримання певної лінії поведінки у взаєминах з учасниками діяльності на основі вимог, усвідомлення обов'язків перед своєю професією та суспільством.

Оскільки відповідальність виявляється у свідомості, характері, почуттях, різних формах просоціальної поведінки та свободи вибору, необхідно виокремити когнітивну, ціннісно-емотивну та поведінкову змістовні складники професійної відповідальності майбутнього фахівця з богослов'я за принципом визначення професійної діяльності за типом «людина-людина».

Когнітивний компонент складають професійні знання щодо: мети, завдань, напрямів розвитку релігійного та культурно-освітнього простору; сутності власної фахової діяльності, її мети, особливостей, принципів, умов та чинників; етики професійної діяльності та спілкування; професійних вимог до власної особистості. Важливим є усвідомлення не тільки промислу Божого, а й власної активності у професійній діяльності, відповідальності за все, що відбувається перед Богом і людьми.

Провідним показником розвитку відповідальності, який переводить її у сферу свідомої саморегуляції, є розуміння норм та правил поведінки. Вчені зазначають, що відповідальність особистості ґрунтується на ставленні: до діяльності (як людина її виконує – зацікавлено, формально-неформально, байдуже); до об'єкта діяльності (позитивне, негативне) – особливо у роботі з людьми; до результату діяльності (заради чого?)

[4, с. 406]. Водночас вагомим у процесі професійного становлення є розвиток мотиваційної сфери, яка охоплює коло детермінантів людської діяльності, що беруть участь у її виникненні, розгортанні, корекції, досягненні цілей, в оцінці динаміки та кінцевого результату з огляду на об'єктивність й особисту значущість.

Діяльність фахівця з богослов'я завжди соціально значуща. Відповідно, мотивація виступає як сукупність спонукальних чинників, які стимулюють активність особистості; всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, що спонукають до дій. Водночас домінуючими є потреба у наданні допомоги іншим, емоції співчуття, переживання, життєвий орієнтир на Божі заповіді. Це – дієві мотиви, які не потребують додаткової зовнішньої активізації, самостійно виникають і розвиваються, можуть бути показниками внутрішньої потреби до успішного застосування знань на практиці.

Серед мотивів відповідальної поведінки особистості найбільш розвиненими є мотиви: суспільні, морального самоствердження, самореалізації. Також має місце тенденція до гармонізації мотивів суспільної необхідності та глибоко особистісних спонук, які характерні для працівників типу «людина-людина», до яких і належать фахівці з богослов'я. Правомірно говорити саме про альтруїстичну мотивацію: моральний обов'язок (відповідальність перед Богом, перед собою та іншими) та співчуття. Мотив співчуття базується на вихованні ідентифікаційних та емпатійних здібностей, реалізація яких неможлива без здатності уявно поставити себе на місце іншого, хто потребує допомоги, без процесу співпереживання з ним [6, с. 47].

Оскільки діяльність фахівця з богослов'я лежить в гуманістичній царині, це визначає відповідальне ставлення до служіння в широкому сенсі, що включає: мотивацію до релігійної і духовно-соціальної діяльності, духовно-професійне самовдосконалення; емоційно позитивне ставлення до людей і всього живого; гуманістичну спрямованість дій і помислів; жертвовність, безкорисність щодо діяльності зі збереження християнських духовних цінностей. Гуртуючись через професійну відповідальність, ціннісно-емотивний компонент виступає з'єднувальним елементом когнітивного та поведінкового компонентів. Останній являє собою систему взаємопов'язаних дій майбутнього фахівця з богослов'я як особистості, що у своїй соціокультурній якості передбачає суспільно значущу поведінку та систему ставлення до Бога, до світу, до людей, до себе.

Професійна поведінка, як система дій і вчинків, включає нормативний та особистісний компоненти, що взаємодіють один з одним і реалізуються в діяльності. Нормативний компонент передбачає знання й усвідомлення норм, вміння

ними користуватися у професійній діяльності, що дозволяє визначати її стратегію, плани, цілі, свідома регулювати свою поведінку, сформулювати ставлення до себе як до професіонала, оцінити свої можливості у професії.

Важливим компонентом професійної відповідальності фахівця з богослов'я, як працівника типу «людина-людина», виступає рефлексія – процес роздумів, міркувань індивіда про те, що відбувається; принцип людського мислення, що спрямовує людину на осмислення й усвідомлення власних форм і висновків; усвідомлення й оцінка власних дій і вчинків.

Для майбутнього фахівця з богослов'я важливо, що особистісне саморозуміння, самоосмислення, самовизначення можливі тільки за відповідного рівня розвитку свідомості – з появою особистісної рефлексії, аспекти якої: самоаналіз, самооцінка, саморозвиток. Кожен з названих аспектів є механізмом самовизначення індивіда, їх співвідношення, забезпечує професійне становлення та формування професійної відповідальності та професійної майстерності. Рефлексивне ставлення до власної діяльності є одним з найважливіших психологічних умов глибокого її усвідомлення, критичного аналізу і конструктивного вдосконалення. Саме поєднання досвіду професіонала та його рефлексій дає ключ до розвитку професійної майстерності: «досвід + рефлексія = розвитку».

Не менш важливий компонент професійної відповідальності – професійний самоконтроль – інтегративна здатність особистості аналізувати й оцінювати власну поведінку та діяльність з метою перевірки досягнутих результатів і приведення їх у відповідність поставленим цілям, суспільно значущим нормам, правилам, еталонам, а також суб'єктивним вимогам та уявленням [4, с. 797]. Високий рівень самоконтролю забезпечує постійне відстеження особистістю всіх ланок регуляції поведінки; це постійний «звіт» перед собою щодо співвідношення мети, мотиву та перебігу дії; це постійна внутрішня готовність перемишляти, змінити її, внести корективи. Щодо майбутнього фахівця з богослов'я, потрібно говорити й про «звіт» перед Богом.

Професійна відповідальність тісно пов'язана з категорією «професійна спрямованість» – певною системою устремлень, поглядів, позицій, мотивів, що забезпечує позитивне ставлення та стійкий інтерес особистості до професії. У єдності з відповідними здібностями ця спрямованість утворює професійне покликання, наявність якого, в єдності зі сформованістю професійної відповідальності, складає необхідні передумови успіху діяльності.

Професійна відповідальність виступає складовою частиною професійної компетентності – універсального поняття, що вбирає в себе наукові

знання та вміння, творчі здібності, самостійність, вміння адекватно оцінювати себе, сформованість культурно-етичних цінностей. Це бажаний образ фахівця, який повинен сформуватися в гуманістичній, духовно-культурній системі країни. Щодо професійної компетентності фахівця з богослов'я, необхідно виділити такі складові частини, як: компетентність в області богословських знань, морально-етична компетентність, соціальна (громадянська) компетентність. Водночас провідною є саме морально-етична компетентність, показниками якої виступає рівень моральної вихованості, розвиненості особистості в контексті християнських традицій, рівень прийняття християнських і духовних цінностей, сформованість ціннісної християнської свідомості.

Професійну відповідальність не можна розглядати поза розвитком якостей, сукупність яких визначає ставлення до виконання професійних обов'язків і професійну поведінку. До складників професійної відповідальності фахівця з богослов'я відносимо: якості, що задовольняють вимоги щодо професійної діяльності (доброчесність, працелюбність, дисциплінованість, організованість, спостережливість, старанність); якості, що характеризують ставлення до інших (уважність, великодушність, справедливість, доброзичливість, тактовність, чесність, порядність, вихованість, терпимість, повага); якості, що характеризують ставлення до себе і готовність керувати своєю поведінкою (вимогливість, самоконтроль, самокритичність, цілеспрямованість, витримка, принциповість, сміливість, наполегливість). Специфіка професійної діяльності фахівця з богослов'я вимагає постійної роботи над собою, самовдосконалення. І саме високорозвинена відповідальність є незмінним стимулом у такій роботі.

Висновки та пропозиції. Отже, професійна відповідальність розглядається як особистісна якість, що передбачає усвідомлене виконання певних обов'язків, прагнення та можливість діяти у відповідності з прийнятими вимогами; характеристика поведінки, що забезпечує позитивне ставлення до людей, суспільства, праці, до себе та є важливою умовою ефективної діяльності фахівців з богослов'я як працівників типу «людина-людина». Професійна відповідальність виступає інтегративною якістю, що складається з когнітивного, ціннісно-емотивного та поведінкового компоненту, які виявляються на всіх рівнях професійного

розвитку та, в сукупності характеристик, є показниками сформованості всіх складових частин професійної компетентності майбутнього фахівця з богослов'я (компетентності в області богословських знань, морально-етичної та соціальної компетентності). З огляду на зазначене, питання підвищення професійної відповідальності майбутнього фахівця з богослов'я за результати своєї навчально-виховної, науково-дослідної, експертно-консультативної, організаційно-управлінської, соціально-практичної діяльності – завдання, яке стоїть перед науковцями, вищою освітою, релігійними установами з підготовки кадрів, перед самим майбутнім фахівцем.

Список використаної літератури:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : Науково-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Братусь Б.С. Психология. Нравственность. Культура. Москва : Роспедагентство, 1994. 286 с.
3. Волкова Н.П. Педагогіка. Київ : Академія, 2002. 576 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ : Хрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Євтух М.Б. Сучасні тенденції професійної підготовки вчителя. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі : Зб. наук. праць. Рівне : Волинські обереги, 2002. С. 170–175.
6. Капська А.Й. Соціальна робота. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
7. Лагодич М. Духовна освіта в Україні: сучасний стан і перспективи. Актуальні питання релігієзнавчої та богословської думки : Колект. монографія / За ред. В.О. Балуха. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. С. 229–246.
8. Савчин М.В. Психология ответственного поведения. Київ : Украина ; Вита, 1996. 130 с.
9. Сафин А.Д. Акмеологические аспекты педагогического менеджмента в учебном процессе : Учебн. пособие. Хмельницкий : ХГПА, 1998. 112 с.
10. Стаднік Н.В. Сутнісні характеристики соціальної відповідальності студентів. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2013. № 3. С. 60–64.
11. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редколегії) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Oblies I. To the problem of professional responsibility for the future professionals in theology

The article reveals the peculiarities of the professional activity of a specialist in theology and the leading indicators of his professional competence, among which the level of social and professional responsibility, which is actively formed during the training, is important. An analysis of the essence of the phenomenon of responsibility in the history of theology and the educational space has made it possible to indicate the professional responsibility of a specialist in theology as a system-generating professional quality, which manifests itself in the awareness of the need for faithful fulfillment of professional requirements and norms, readiness

and ability to foresee the results of its activities, to be behind it responsible to God, external (society, community, parishioners) and internal (sense of duty, conscience) authorities.

Emphasizing the cognitive, value-emotional and behavioral components of the professional responsibility of a future specialist in theology, on the basis of the definition of professional activity in the type of "human-human" showed the importance of awareness of both the craft of God and his own activity in the profession, responsibility for everything, what happens before God and people. In this case, the leading indicators of the development of responsibility are defined, which translate it into the sphere of conscious self-regulation: the formation of altruistic motivation (moral duty to God, oneself and others, compassion, experience, life benchmark on God's commandments), attention to personal reflection (self-examination, self-evaluation, self-reflection), understanding of norms and rules of professional behavior in the aggregate of the relevant components (normative, personal, professional self-control), humanistic orientation of actions and thoughts, unprofitable the activities related to the preservation of Christian spiritual values, spiritual and professional self-improvement.

As professional responsibility is a component of professional competence (competence in the sphere of theological knowledge, moral and ethical and social), its high level of formation is an indicator of how effective organization of professional training in secular higher education or religious training institutions, as well as an indicator of the readiness of the specialist himself for the future professional activity.

Key words: *professional responsibility, professional activity, professional competence, professional behavior, social responsibility, specialist in theology, professional in theology.*